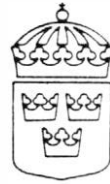

Motion till riksdagen

1989/90:K601

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Kyrka–stat

Mot.
1989/90
K601–605

Bakgrund

Enligt folkpartiets mening bör varje trossamfund stå fritt från staten. Folkpartiet har därför under alla år varit pådrivande i religionsfrihetsfrågor. Partiet medverkade aktivt vid tillkomsten av religionsfrihetslagen 1951 och utredningarna 1958 och 1968 angående stat–kyrka–frågan, likaså vid beslutet om de fortsatta samtalen mellan staten och kyrkan under mitten av 1970-talet. Dessa samtal resulterade i ett förslag till nya relationer mellan staten och svenska kyrkan. Förslaget presenterades för 1979 års allmänna kyrkomöte av den dåvarande folkpartiregeringen.

Kyrkomötet avvisade emellertid detta för svenska kyrkan generösa förslag till uppgörelse. Därmed stod det klart att det inte under de närmaste åren skulle vara möjligt att få till stånd det principbeslut om kyrkans frigörande från staten som alla partier till dess hade sett som en förutsättning för att riksdagen skulle besluta om de inomkyrkliga reformer svenska kyrkan så länge strävat efter. Det fanns en allvarlig risk för att hela frågan om ändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan för lång tid skulle föras åt sidan. Detta hade varit djupt beklagligt med hänsyn både till frågans stora principiella vikt och till svenska kyrkans arbetsmöjligheter.

I det läget valde folkpartiet att arbeta för en frigörelse för svenska kyrkan från den statliga beslutsapparaten genom successiva reformer. Utredningarna om samvetsklausulens avskaffande, om huvudmannaskapet för begravningsväsendet, om folkbokföringens organisation och om grunderna för den kyrkliga lagstiftningen tillsattes. Beslut har nu träffats med anledning av dessa utredningar.

Syftet med dessa beslut och andra som riksdagen sedan 1979 fattat om Svenska kyrkans förhållande till staten har, som man kan utläsa av propositioner och utskottsbetänkanden, varit att öka Svenska kyrkans frihet och allmänt förbättra dess möjligheter att fungera i samhället. Den uttalade avsikten har också varit att inte genom de fattade besluten föregripa ett ställningstagande i principfrågan.

Folkpartiets syn på relationsförändringen

Utifrån den principsyn som folkpartiet företräder är det angeläget att både staten och Svenska kyrkan gör klart vilken avsikt man har med Svenska kyr-

kans relationer till staten för framtiden. Det är inte troligt att ett fortsatt reformarbete för att frigöra kyrkan från den statliga beslutsapparaten kan ske på samma sätt som hittills dvs. utan att föregripa ett definitivt ställningstagande. Från folkpartiets sida är det därför angeläget att precisera vilka reformer som återstår innan vårt mål är nått och i vilken utsträckning etappmålen kan uppnås inom ramen för den hittillsvarande breda uppslutningen kring reformerna. Detta har bl.a. skett i partimotioner till riksmötena 1985/86–1988/89.

I de delar denna breda enighet ännu inte föreligger är det angeläget att föra en öppen debatt och ge en omfattande information kring hur den eftersträvade friheten för kyrkan från den statliga beslutsapparaten skall kunna nås, utan att Svenska kyrkans karaktär av öppen folkkyrka ändras.

Den religiösa situationen i vårt land har under senare år på ett markant sätt förändrats. Sedan länge tillhör en betydande del av vårt lands invånare något av de frikyrkliga samfundet. Genom de senaste årtiondenas invandring har därutöver kyrkor med fast kyrkostruktur och folkkyrkotradition, som ställer bestämda krav på respekt från det nya värdlandets sida, kommit att bli representerade i Sverige i en tidigare oanad omfattning. Svenska kyrkans lagfasta ställning innebär i denna situation i ännu högre grad än vad som hittills varit fallet en orimlighet. Skall vi som nation leva upp till våra ideal i fråga om praktiskt fungerande religionsfrihet för samtliga invånare i landet, ställer också den livsåskådningsmässiga mångfalden krav på att Svenska kyrkans ställning förändras.

Svenska kyrkan har manifesterats i former som växlat efter varierande historiska situationer. I dagens pluralistiska samhälle menar många inom Svenska kyrkan att samfundet bäst uttrycker vad Kristi kyrka är genom att stå fritt gentemot statsmakten. Det bör enligt vår mening bli tydligare för alla att Svenska kyrkan är något annat än en samhällsfunktion eller en offentlig myndighet. Svenska kyrkan måste själv få finna den form i vilken samfundet bäst anser sig kunna fullgöra sin uppgift. Många aktiva inom Svenska kyrkan menar att kyrkan måste bli fri från statligt inflytande för att bättre kunna hjälpa människor att tolka de stora livsfrågorna, uttrycka sin tro och gestalta sina liv som kristna.

Av omtanke om Svenska kyrkans möjlighet att fylla denna funktion vill vi uttala som vår mening att oavsett hur det fortsatta reformarbetet genomförs skall svenska kyrkan garanteras goda möjligheter att också fortsättningsvis fungera som en öppen folkkyrka och kunna bedriva sin verksamhet över hela landet. Genomförandet av reformen bör därför ske i den takt och på sådant sätt att Svenska kyrkans egen åsikt om övergången respekteras.

Utöver de förändringar av relationen mellan stat och kyrka som redan beslutats krävs ytterligare ett antal delreformer för att slutmålet skall nås:

Svenska kyrkan bör själv få bestämma över sin organisation. Det betyder att kyrkan själv får avgöra i vilken utsträckning de statliga författningar som nu styr kyrkans yttre och inre former skall bli bestående i form av inomkyrkliga beslut.

Svenska kyrkan bör som trossamfund få fri och självständig befogenhet att tillsätta biskopar, domprostar och övriga prästtjänster som i dag tillsätts av staten.

En kyrkomusikerreform, som avskaffar kyrkomusikernas statliga tjänster, har beslutats med folkpartiets stöd. Reformen skall genomföras under år 1990.

I fråga om begravningsväsendet bör den allmänna principen vara att detta är en kommunal uppgift. I den utsträckning som Svenska kyrkan och dess lokala församlingar så önskar skall staten dock överlåta på församlingarna att ombesörja denna uppgift mot ersättning. Detta innebär att det praktiska handhavandet inte ändras i förhållande till vad som nu gäller, om det lokala pastoratet inte tar initiativ till förändring.

Den kyrkliga egendomen bör förbli Svenska kyrkans egendom. Målet bör vara att åstadkomma en lösning som tryggar egendomens bestånd för avsett ändamål, slår vakt om kulturhistoriska värden och medger att den kyrkliga finansförmögenheten utnyttjas rationellt. Kyrkofondens statliga styrelse bör avskaffas och dess medel disponeras efter beslut inom Svenska kyrkan.

Det avgörande steget för att ge Svenska kyrkan en i förhållande till staten fri ställning blir beslutet att ersätta de kyrkokommunala organens beskattningsrätt med ett system för uppbörd av kyrkoavgift som kan förenas med kyrkans ställning som ett från staten fristående trossamfund.

1988 års kyrkomötes utredningsförslag

Det ligger i Svenska kyrkans eget intresse att snarast ta ställning till på vilket sätt och i vilken takt som kyrkan skall ta ett eget ansvar för sin ekonomiska situation. Ett första steg i denna riktning har tagits av 1988 års kyrkomöte.

Till kyrkomötet hemställdes i motion 1988:2 av Torgny Larsson (s) m.fl. att kyrkomötet hos regeringen begär att en utredning, med vissa expertgrupper och kyrkliga referensgrupper, tillsätts i syfte att utreda kyrkans ekonomiska och rättsliga förhållanden inför en relationsförändring. I motionen framhålls att i den nya diskussion som tycks förestå i fråga om relationerna mellan stat och kyrka är det angeläget att denna bygger på tillförlitligt faktaunderlag och realistiska antaganden om vad en ny relation skulle innebära. Den utredning som motionen föreslår skulle, säger man, lägga en bärkraftig grund för den fortsatta diskussionen om stat-kyrka-problematiken.

I motion 1988:19 av Knut Kullenberg (m) m.fl. om sambandet mellan kyrkan och staten yrkades att regeringen skulle tillsätta en utredning med uppgift att klarlägga grundförutsättningarna för relationen mellan stat och kyrka. I motionen framhålls att de tidigare utredningarna i stat-kyrka-frågan noggrant penetrerat de principiella aspekterna, men att det däremot finns större skäl att granska de ekonomiska förhållandena som berör stat-kyrka. Man efterlyser en ekonomisk långsiktsprognois och vill ha analyser av människors beredvillighet att betala en avgift till Svenska kyrkan i nya relationer. Vidare önskar man att en kommande utredning skall belysa hur en kyrkoordning för Svenska kyrkan skall utformas för att ta över de regler som i dag finns i de olika lagar som berör Svenska kyrkan. Speciellt lyfts frågorna om utjämning mellan Svenska kyrkans församlingar och förvaltningen av kyrkans egendom fram.

I motion 1988:28 av Urban Gibson (fp) m.fl. begärdes en utredning av finansieringen av Svenska kyrkans verksamhet efter en förändring av relatio-

nerna mellan staten och kyrkan. Det föreslås också att kyrkomötet begär att centralstyrelsen tar upp överläggningar med regeringen och riksdagspartierna för att klargöra statens villkor för Svenska kyrkan vid en relationsändring. I motionen görs en genomgång av regeringens skrivelse till 1979 års kyrkomöte om ändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan. Man önskar i motionen, mot bakgrund av att i regeringens skrivelse till 1979 års kyrkomöte fanns långtgående förslag om att trygga Svenska kyrkans ekonomi vid en relationsförändring, få besked om huruvida statsmakterna står kvar vid 1979 års erbjudande till Svenska kyrkan eller vilka förutsättningar som har ändrats.

Kyrkolagsutskottet (1988:5) redovisade vilka utredningsinsatser som gjorts angående stat-kyrka-relationerna sedan år 1958. Man redovisar speciellt vilket utredningsmaterial som finns om Svenska kyrkans ekonomi och om kyrkans rättsliga förhållanden.

Utskottet framhöll att en ev. ny utredning, mot bakgrund av att det tidigare utredningsmaterialet är omfattande, bör inriktas på praktiska och tekniska frågor och ej ta upp ideologiska frågor. Äldre material måste därtill kompletteras från faktasynpunkt.

Utskottet stannade efter en avvägning av olika alternativ för att begära en statlig utredning av expertkaraktär för att närmare klargöra Svenska kyrkans ekonomiska och rättsliga förhållanden och med möjligheter för Svenska kyrkan att följa arbetet i utredningen. Kyrkomötet beslöt enligt utskottets förslag att i skrivelse till regeringen begära en sådan utredning.

Efter det att bland annat folkpartiet i en partimotion till 1988/89 års riksmöte efterlyst ett initiativ från regeringen i ärendet, tillsattes en utredning (C 1989:02). Till utredare utsågs förre statsrådet, kammarrättspresident Carl Axel Petri. Denne har uppdragit åt statskontoret att redovisa underlag för den ekonomiska delen av utredningen.

Av direktiven till utredningen framgår att den skall redovisa ett fylligt underlag för en bedömning av vilka ekonomiska och rättsliga betingelser kyrkan lever under i dag och hur dessa låter anpassa sig till förändringar av relationerna inom ramen för nuvarande samband mellan stat och kyrka eller förändringar med mer långtgående innebörd. Härvid bör övervägas vilka alternativa ekonomiska modeller, som kan erbjuda sig för Svenska kyrkan. Arbetet skall vara avslutat före utgången av år 1991.

Våra konstateranden och förslag

Vi noterar med tillfredsställelse att Svenska kyrkans högsta beslutande organ, kyrkomötet, i stort sett enhälligt begärt denna utredning. Vi accepterar att man inom Svenska kyrkan behöver detta faktamaterial innan man kan ta slutgiltig ställning till huruvida kyrkan skall ta det initiativ som statsmakterna efterlyst för att ta upp nya förhandlingar mellan staten och Svenska kyrkan, om andra relationer än dagens mellan staten och kyrkan.

Vi anser det emellertid mycket angeläget att utredningen genomförs inom den av regeringen fastslagna tidsramen. Ett genomförande av en reform av relationerna mellan stat och kyrka kommer under alla förhållanden att ta relativt lång tid. Om utredningen avlämnas under år 1991 och remissbehand-

las under år 1992, kan ställningstagande för Svenska kyrkans del ske vid 1993 års kyrkomöte och förslag föreläggas riksdagen under november månad år 1993, vilken tidpunkt är den senaste för att ett beslut, som också innebär ändring av grundlag, skall kunna fattas dels före och dels efter 1994 års val. Genomförandet av en reform skulle då kunna ske under år 1995. Skulle utredningen fördröjas innebär detta att en reform kan genomföras tidigast år 1998.

Sedan den föreslagna utredningen framlagt sina förslag, bör nästa steg bli ett samtal mellan regeringen och Svenska kyrkan, där regeringen klargör vilka villkoren är från statens sida för en relationsförändring. Ställer staten upp med den uppboordshjälp, som rimligen kommer att bli ett av utredningens huvudalternativ? Kommer folkpartiregeringens utfästelse 1979 om 275 milj. kr. per år i statsbidrag i 1975 års penningvärde att upprepas i en kommande utfästelse från statens sida?

Sådana ställningstaganden måste göras av regeringen, gärna efter överläggningar med riksdagspartierna, och framläggas i nära anslutning till den begärda expertutredningens presentation av faktamaterialet, för att Svenska kyrkans företrädare skall kunna ta ställning till en relationsförändring.

Först sedan ett sådant ställningstagande föreligger och sedan kyrkan haft tid att internt debattera förutsättningarna, kan man vänta att Svenska kyrkan själv skall ta det initiativ till en relationsförändring, som regeringen efterlyst när folkpartiet och andra ställt frågan om statens fortsatta agerande i denna fråga.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts dels om angelägenheten av att den Petriska utredningen genomför sitt uppdrag inom utsatt tid, dels om klargörande av villkoren från statens sida vid en relationsförändring mellan staten och svenska kyrkan.

Stockholm den 11 januari 1990

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)